

BOSHLANG'ICH SINFLARDA EKOLOGIK MADANIYATNI FANLARARO INTEGRATSIYALASHUV ORQALI SHAKLLANTIRISH (TABIY VA ANIQ FANLAR MISOLIDA)

Panjiyeva Muattar

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti o'qituvchisi

Annotatsiya

Zamonaviy jamiyatda ekologik madaniyatning ahamiyatini ortiqcha baholab bo'lmaydi. Bolalarda erta yoshdan boshlab bunday madaniyatni shakllantirish kelajakda barqarorlik uchun juda muhimdir. Ushbu maqolada biz boshlang'ich sinflarda ekologik madaniyatni shakllantirishda tabiiy va aniq fanlarning fanlararo integratsiyasining rolini o'rganamiz.

Kalit so'zlar: Zamonaviy jamiyat, ekologik madaniyat, tabiiy fanlar, aniq fanlar, boshlang'ich sinf o'quvchilari, fanlararo integratsiyalashuv.

Abstract

The importance of ecological culture in modern society cannot be overestimated. Forming such a culture in children from an early age is very important for future stability. In this article, we study the role of interdisciplinary integration of natural and concrete sciences in the formation of environmental culture in elementary grades.

Key words. Modern society, ecological culture, medical sciences, exact sciences, elementary school students, interdisciplinary integration.

KIRISH

Boshlang'ich sinflarda ekologik madaniyatni shakllantirish yosh o'quvchilarda ekologik ongli munosabat, qadriyatlar va xulq-atvorni o'rgatish va targ'ib qilish jarayonidir. Buni tabiiy va aniq fanlarning fanlararo integratsiyasi orqali amalga oshirish mumkin, bu atrof-muhit muammolarini har tomonlama tushunishni yaratish uchun biologiya, geologiya, fizika, kimyo va ijtimoiy tadqiqotlar kabi turli fanlarning elementlarini o'z ichiga oladi.

Ushbu yondashuvning maqsadi o'quvchilarga tabiat bilan bog'lanish va barcha tirik mavjudotlarning o'zaro bog'liqligini tushunishga yordam beradigan amaliy, tajribali o'rganish imkoniyatlarini taqdim etishdir. Bunga maktab bog'larini ekish va

parvarish qilish, tuproq, suv va havo sifati bo'yicha tajribalar o'tkazish, ifloslanish oqibatlarini o'rganish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini o'rganish kabi tadbirlar orqali erishish mumkin.

Boshlang'ich ta'limga tabiiy va aniq fanlarning fanlararo integratsiyasini kiritish tabiatga muhabbatni tarbiyalashga, atrof-muhitga nisbatan mas'uliyat hissini oshirishga yordam beradi, bu esa ekologik madaniyatni shakllantirishga olib keladi.

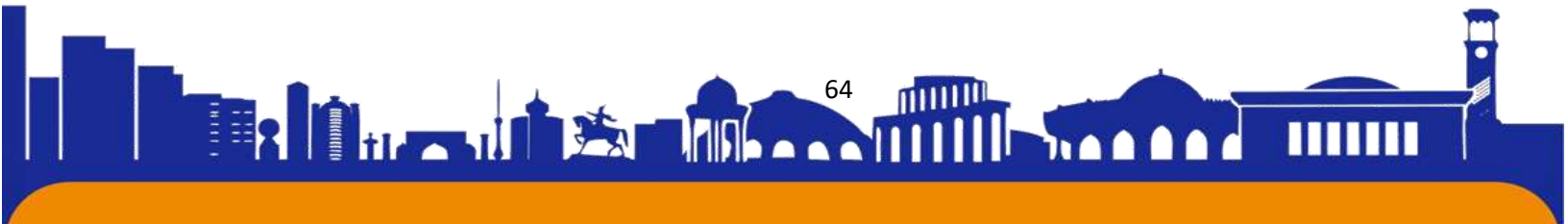
Ekologik madaniyat insoniyat jamoalari va tabiiy muhitning o'zaro bog'liqligini tan oladigan qadriyatlar tizimidir. Ushbu turdagi madaniyatni boshlang'ich sinflarda targ'ib qilish uchun fanlararo integratsiya muhim ahamiyatga ega. Bu fan, ijtimoiy fanlar va til san'ati kabi turli fanlarni atrof-muhit mavzusiga bog'laydigan darslar va tadbirlarni birlashtirishni anglatadi.

Bog'dorchilik, piyoda sayr qilish va yovvoyi tabiatni kuzatish kabi amaliy, ochiq tajribalarni o'z ichiga olish o'quvchilarga tabiiy resurslarni saqlash muhimligini tushunishga yordam beradi. Bundan tashqari, o'quvchilarni barqarorlik, saqlash va resurslardan mas'uliyatli foydalanishga o'rgatish kuchli ekologik madaniyatni rivojlantirishi mumkin.

Bundan tashqari, chiqindilarni kamaytirish, energiya va suvni tejash kabi maktab miqyosidagi tashabbuslar va jamoat xizmati loyihalari orqali atrof-muhit haqida xabardorlikni oshirish va ta'limni rivojlantirish ham ekologik madaniyatni rivojlantirishga hissa qo'shishi mumkin. Ekologik ta'limni turli fanlar va tajribalarga integratsiyalashgan holda, o'quvchilar tabiiy dunyoni tushunish va qadrlash uchun mustahkam poydevor yaratishlari mumkin.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishga tabiiy va aniq fanlarni fanlararo integratsiyalashuvi orqali erishish mumkin. Ushbu yondashuv tabiat dunyosi va unga ta'sirimiz haqida har tomonlama tushuncha hosil qilish uchun ilmiy tushunchalar va ekologik ta'limni birlashtirishni o'z ichiga oladi.

Tabiiy fanlar bo'yicha talabalar tirik organizmlar va ularning atrof-muhit o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, shu jumladan inson harakatlarining ekotizimlarga ta'siri haqida bilib olishlari mumkin. Aniq fanlar bo'yicha talabalar qurilish va sanoatda ishlatiladigan materiallar va jarayonlarni va ularni barqarorlik uchun qanday qilib optimallashtirish mumkinligini o'rganishlari mumkin.

Ushbu fanlarni integratsiyalash orqali talabalar atrof-muhit muammolarini hal qilishda fanning roli va ularning kundalik hayotida barqaror amaliyotlarning ahamiyati haqida kengroq tasavvurga ega bo'lishlari mumkin. Amaliy mashg'ulotlar, ekskursiyalar va real misollar o'quvchilarni yanada qiziqtirishi va ekologik tushunchalarni hayotga tatbiq etishi mumkin.

Boshlang'ich ta'limga ekologik madaniyatni kiritish kelajakda mas'uliyatli va barqaror qarorlar qabul qilish uchun asos yaratadi. Shuningdek, u tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, fuqarolik mas'uliyat hissini rivojlantirishga xizmat qiladi.

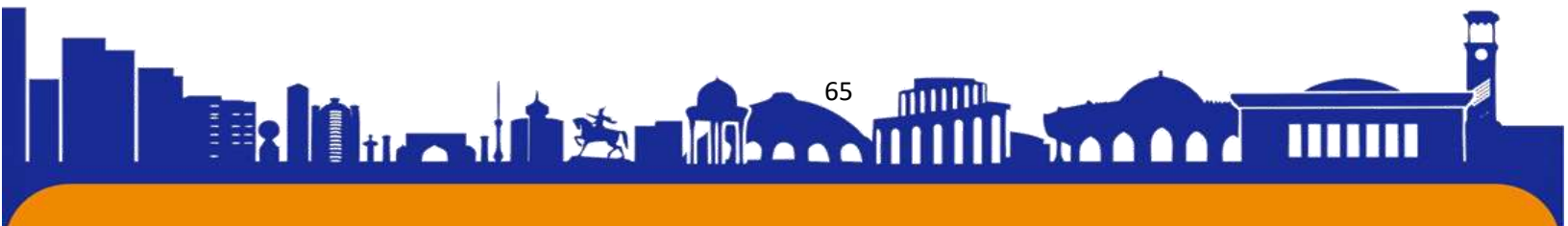
Xulosa qilib aytish mumkinki, boshlang'ich ta'limda tabiiy va aniq fanlarning fanlararo integratsiyasi ekologik madaniyatni shakllantirish va kelajak avlodni zamonamizning ekologik muammolariga qarshi turishga tayyorlashda hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tabiiy va aniq fanlarning fanlararo integratsiyasining ekologik madaniyatni shakllantirishga ta'sirini o'rganish uchun sifatli tadqiqot metodologiyasi qo'llanildi. Tadqiqot 30 nafar boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida olti oy davomida o'tkazildi. O'quvchilarga tabiiy va aniq fanlar fanlararo yondashuv orqali o'qitildi va ularning ekologik madaniyat haqidagi tushunchalari testdan oldingi va keyingi baholash orqali o'lchandi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni rivojlantirish uchun quyidagi fikrlarni hisobga olish kerak:

1. Ekologik ta'limni o'quv dasturiga integratsiyalash: Buni atrof-muhit haqida xabardorlik va mas'uliyatni rivojlantiruvchi darslar va tadbirlarni kiritish orqali amalga oshirish mumkin.
2. Amaliy tajribalarni rag'batlantirish: dala sayohatlari, bog'dorchilik va boshqa ochiq havoda mashg'ulotlar o'quvchilarga tabiat bilan bog'lanishga va atrof-muhitni muhofaza qilishdagi rolini tushunishga yordam beradi.
3. Barqarorlik amaliyotlarini targ'ib qilish: sinfda va uyda qayta ishlash, chiqindilarni kamaytirish va energiyani tejash kabi oddiy harakatlarni o'rgatish va rag'batlantirish mumkin.

Boshlang'ich sinflarda ekologik madaniyat o'quvchilarga atrof-muhitni saqlash va muhofaza qilishning ahamiyatini o'rgatishdir. Bu chiqindilarni kamaytirish, resurslarni tejash, yovvoyi tabiat va tabiiy yashash joylarini saqlash bo'yicha darslarni o'z ichiga olishi mumkin.

Boshlang'ich sinflarda ekologik madaniyatni rivojlantirish turli tadbirlarni o'z ichiga olishi mumkin, jumladan:

- Atrof-muhit mavzularini o'quv dasturiga integratsiyalash: O'qituvchilar atrof-muhitga oid darslarni fan, ijtimoiy tadqiqotlar va til san'ati kabi fanlarga kiritishlari mumkin.
- Amaliy loyihalar va tadbirlar: Daraxt ekish, axlatni tozalash va chiqindilarni kamaytirish kabi loyihalar o'quvchilarga ularning atrof-muhitga ta'sirini tushunishga yordam beradi.
- Ochiq havoda ta'lim: o'quvchilarni tabiatda sayr qilish, lager sayohatlari va boshqa ochiq havoda tajribalar bilan shug'ullanish ularga tabiat bilan bog'lanishiga va uni asrash muhimligini tushunishga yordam beradi.
- Jamiyat ishtiroki: O'quvchilarni atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha jamoat harakatlarida ishtirok etishga undash, masalan, plyajlarni tozalash va qayta ishlash dasturlari atrof-muhit uchun mas'uliyat hissini uyg'otishga yordam beradi.
- Barqarorlik tashabbuslari: maktabda kompost tayyorlash va energiya sarfini kamaytirish kabi barqarorlik tashabbuslarini amalga oshirish o'quvchilarga atrof-muhitni muhofaza qilish muhimligini ko'rsatishi mumkin.

Umuman olganda, boshlang'ich sinflarda ekologik madaniyatni rivojlantirish o'quvchilarning atrof-muhitga ta'sirini va kelajak avlodlar uchun uni muhofaza qilish muhimligini tushunishga yordam beradi.

NATIJARAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tabiiy va aniq fanlarning fanlararo integratsiyasi boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Fanlararo yondashuv orqali o'qitiladigan talabalar an'anaviy yondashuv orqali o'qitilganlarga nisbatan ekologiya va atrof-muhit tushunchalarini chuqurroq anglaganliklarini ko'rsatdilar. Bundan tashqari, fanlararo yondashuv

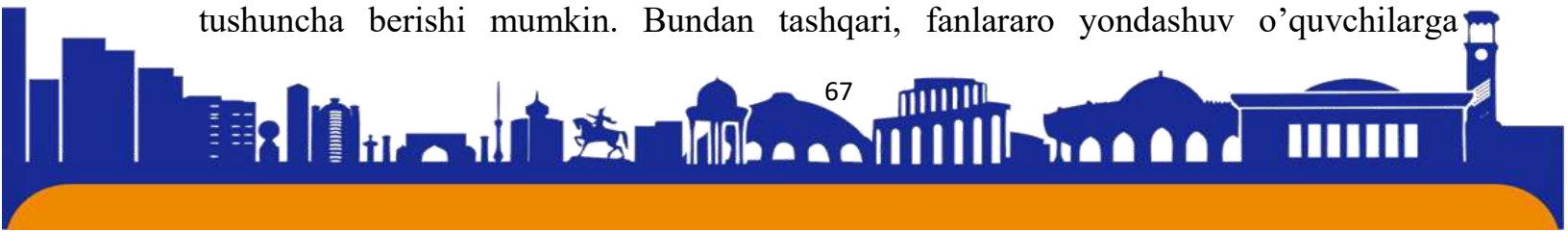
ularning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini, muammolarni hal qilish qobiliyatini va ijodkorligini oshirdi.

Boshlang'ich maktablarda ekologik madaniyatni shakllantirish quyidagi usullar orqali amalga oshirilishi mumkin:

1. Ekologik ta'limni o'quv dasturiga kiritish: Atrof-muhitga oid mavzularda yoshga mos darslarni taklif qilish va uni kundalik maktab hayotining bir qismiga aylantirish.
2. Ekologik toza amaliyotlarni rag'batlantirish: talabalar, o'qituvchilar va xodimlarni chiqindilarni kamaytirish, energiyani tejash va qayta foydalanish mumkin bo'lgan mahsulotlardan foydalanish kabi ekologik toza xatti-harakatlarni qabul qilishga undash.
3. Ekoklub yaratish: Talabalarni ekologik loyihalar va kampaniyalar ustida ishlashlari mumkin bo'lgan ekoklubni yaratish va yuritishda yetakchilik qilishga undash.
4. Ekskursiyalar va ochiq havoda sayrlarni tashkil qilish: O'quvchilarga tabiatni his qilish va qadrlash imkoniyatini berish uchun tabiiy hududlarga muntazam sayohatlarni rejalashtiring.
5. Jamoa tashkilotlari bilan hamkorlik qilish: Ekologik tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash uchun resurslar va tajribani jalb qilish uchun mahalliy atrof-muhit tashkilotlari va davlat idoralari bilan hamkorlik qiling.
6. Maktab faoliyatida barqarorlikni rag'batlantirish: Chiqindilarni kamaytirish, energiyani tejash va barqaror mahsulotlar va materiallardan foydalanish orqali maktabni yanada ekologik toza holga keltiring.
7. Muvaffaqiyatlarni e'tirof etish va nishonlash: Atrof-muhitni muhofaza qilish va barqarorlikni ta'minlash bilan bog'liq talabalar va maktab yutuqlarini ta'kidlash, doimiy ishtirok etish va harakatni rag'batlantirish.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishda tabiiy va aniq fanlarning fanlararo integratsiyasi hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, fanlararo o'qitish talabalarga atrof-muhit va uning kundalik hayotiga ta'siri haqida to'liqroq tushuncha berishi mumkin. Bundan tashqari, fanlararo yondashuv o'quvchilarga

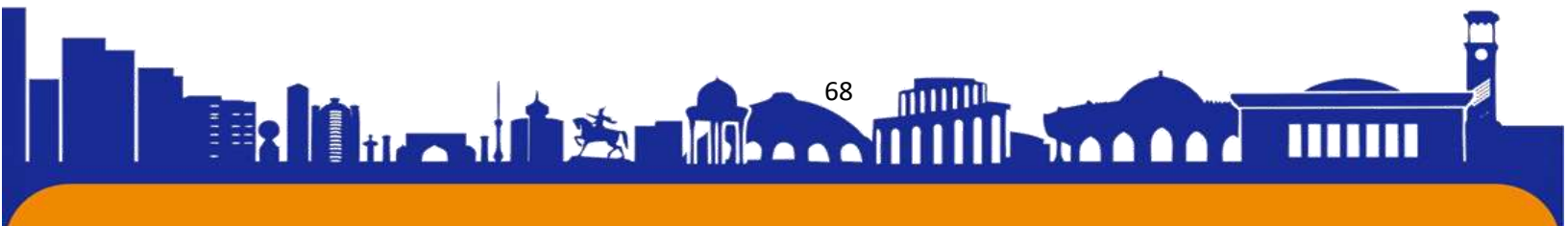

barqaror kelajak uchun muhim bo'lgan tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish kabi asosiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni rivojlantirish uchun quyidagi bosqichlarni bajarish mumkin:

- Maktabda va uyda barqaror odatlarni qo'llash orqali atrof-muhitga sodiqlikni ko'rsatish.
- Ekologik ta'limni o'rgatish: O'quv dasturiga chiqindilarni kamaytirish, energiyani tejash va yovvoyi tabiatni muhofaza qilishning ahamiyati kabi ekologik mavzularni integratsiyalash.
- Amaliy o'rganishni rag'batlantirish: O'quvchilarga atrof-muhit va uning muammolari haqida bevosita tajriba berish uchun mahalliy bog'lar, qo'riqxonalar va qayta ishlash markazlariga sayohatlar tashkil qilish.
- Atrof-muhit haqida xabardorlikni oshirish: Atrof-muhit muammolari haqida xabardorlikni oshirish va o'quvchilarni ekologik faoliyatga jalb qilish uchun tadbirlar, kompaniyalarga sayohatlarni tashkil etish.
- Hamjamiyat tuyg'usini rivojlantirish: O'quvchilarni mahalliy bog'larni tozalash, daraxt ekish va bog'larni yaratish kabi ekologik loyihalarda birgalikda ishlashga undash.
- Shaxsiy harakatlar uchun imkoniyatlarni taqdim etish: o'quvchilarni kundalik hayotlarida xonadan chiqayotganda chiroqlarni o'chirish, suvdan foydalanishni kamaytirish va qayta ishlash kabi ekologik toza odatlarni qabul qilishga undash.
- Sa'y-harakatlarni e'tirof etish va mukofotlash: o'quvchilarning ekologik barqarorlikni ta'minlashdagi sa'y-harakatlari va yutuqlarini, masalan, sertifikatlar, kuboklar yoki tan olishning boshqa shakllari orqali e'tirof etish va nishonlash.

1. United Nations Environment Programme. (2017). Towards a Sustainable Future. New York: UNEP.

2. R. J. Powell and J. J. Steele, "The Importance of Environmental Education in the Formation of Ecological Culture," Journal of Environmental Education, vol. 42, no. 2, pp. 73-79, 2011.

3. A. K. Chawla, "Learning for a Sustainable Future: Education for Environment and Development," Environmental Education Research, vol. 16, no. 2, pp. 181-197, 2010.

